

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДО МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF PREPARING OF FUTURE MANAGERS FOR CROSS-CULTURAL DIALOGUE

УДК 378:338.48

Евдокімова-Лисогор Л.А.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки,
іноземної філології та перекладу
Харківського національного
економічного університету
імені Семена Кузнеця

У статті розглянуто педагогічні умови, акцентовано увагу на розкритті сучасних підходів науковців до класифікації умов педагогічного процесу вищої школи. Виокремлено та проаналізовано умови, що сприяють ефективній підготовці майбутніх менеджерів до міжкультурного діалогу.

Ключові слова: педагогічні умови, підготовка майбутніх менеджерів, педагогічний процес, навчально-творча діяльність, міжкультурний діалог.

В статье рассмотрены педагогические условия, акцентировано внимание на раскрытии современных подходов ученых к классификации условий педагогического процесса высшей школы. Выделены и проанализированы условия, способствующие

эффективной подготовке будущих менеджеров к межкультурному диалогу.

Ключевые слова: педагогические условия, подготовка будущих менеджеров, педагогический процесс, учебно-творческая деятельность, межкультурный диалог.

In the article pedagogical conditions are considered, attention is focused on the disclosure of modern approaches of scientists to the classification of the conditions of the pedagogical process of higher education. The conditions, contributing to effective preparation of future managers for intercultural dialogue, are selected and analyzed.
Key words: pedagogical conditions, preparation of future managers, pedagogical process, educational and creative activity, intercultural dialogue.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інтеграція України до європейського простору висуває нові вимоги до професійної підготовки майбутніх менеджерів. Головна мета соціального замовлення суспільства полягає в тому, щоб підготувати фахівців до активної професійної діяльності, створити умови для розвитку особистості, для набуття здатності працювати в мультикультурному середовищі, сприяти творчому здійсненню міжкультурного спілкування з представниками різних культур, а саме: нестандартно мислити, проявляти ініціативу та креативність, генерувати й реалізовувати ідеї, розробляти нові проекти.

На думку вчених Ю. Бабанського, Л. Виготського та П. Гальперіна, ефективний педагогічний процес залежить від умов, в яких він реалізується. Педагогічні умови дозволяють створити середовище, діяльність, що забезпечують розвиток певного процесу або явища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему вивчення педагогічних умов розглядали О. Адаменко, Ю. Бабанський, І. Підласий та інші. Учені зосередили увагу на зовнішніх та внутрішніх факторах, що впливають на організацію цілісного педагогічного процесу вищої школи. Підготовці майбутніх фахівців до міжкультурного діалогу присвячені дисертаційні дослідження О. Дишко, Н. Духаніної, М. Черезової та інших учених. У наведених працях науковці виокремлюють педагогічні умови відповідно до організації педагогічної системи, змісту навчальної діяльності, педагогічної технології та безпосередньої взаємодії учасників педагогічного процесу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, незважаючи на вказані роботи вчених, проблема підготовки майбутніх

менеджерів до міжкультурного діалогу в професійній діяльності потребує визначення педагогічних умов, що забезпечать ефективність та результативність педагогічного процесу вищої школи.

Метою статті є аналіз та обґрунтування педагогічних умов у підготовці майбутніх менеджерів до міжкультурного діалогу.

Виклад основного матеріалу. Плідна міжнародна співпраця майбутніх менеджерів із бізнес-партнерами інших країн можлива лише на основі міжкультурного діалогу (далі – МД), що передбачає знання особливостей культури ділового партнера, сформовані комунікативні вміння з дотримання норм етикету, створення доброзичливої атмосфери спілкування з проявом емпатії і толерантності, адекватне й гнучке використання вербальних і невербальних засобів комунікації іноземними мовами. Тож, відповідна підготовка фахівців до міжкультурного діалогу можлива завдяки інтеграції змісту соціогуманітарних дисциплін, розвитку креативності студентів через організацію навчально-творчої діяльності й діалогізацію педагогічного процесу. Отже, доцільно оптимізувати професійну підготовку майбутніх фахівців та визначити педагогічні умови.

У філософському енциклопедичному словнику поняття «умова» встановлено як «вагомий компонент комплексу об'єктивних речей, наявність яких спричиняє існування певного явища» [9, с. 707].

Педагоги (Ю. Бабанський, І. Підласий та інші) вважають «умову» сукупністю змінних природних і соціальних, зовнішніх та внутрішніх дій, що впливають на фізичний, етичний, психічний розвиток людини, її поведінку, виховання й навчання, формування особистості. Тож, поняття «умова» охоплює сукупність зовнішніх факторів і внутрішній

стан людини як суб'єкта діяльності, що віддзеркалює її потреби й можливості. Обидві сторони зовнішнього і внутрішнього впливу взаємопов'язані й забезпечують розвиток людини.

За визначеннями науковця (Ю. Бабанський, І. Подласній, В. Андрєєв, К. Неделкова, О. Пехота тощо), до педагогічних умов можуть належати такі: соціальні, психологічні, загальнопедагогічні, організаційні, дидактичні тощо.

Аналіз педагогічної літератури доводить, що існують різні підходи стосовно визначення поняття «педагогічні умови». Їх розглядають як:

- сукупність соціально-педагогічних і дидактичних факторів, які сприяють ефективності навчального процесу через запровадження ефективних методів, форм, засобів;
- сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених завдань;
- становище, в якому компоненти навчального процесу представлені в найкращій взаємодії, що надає викладачеві змогу плідно керувати навчальним процесом, а тим, хто навчається, – успішно працювати;
- спосіб формування чого-небудь, кого-небудь, зовнішню обстановку середовища, яка є причиною явних змін особистості студента;
- систему певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися чи суб'єктивно створені для досягнення певної педагогічної мети.

Педагогічний процес, до організації якого висувається певні вимоги, необхідно аналізувати із зовнішнього і внутрішнього боків. Для визначення педагогічних умов важливо усвідомлювати, що зовні педагогічний процес пов'язаний з об'єктивними обставинами, вимогами соціуму, потребами держави, галузі, суспільства, ринку праці. З внутрішнього боку – з навчанням, вихованням, розвитком і соціалізацією студента. Обидві сторони цілісного педагогічного процесу є взаємопов'язаними та реалізуються за певних умов.

А. Литвин визначив педагогічні умови як комплекс спеціально спроектованих чинників впливу на зовнішні та внутрішні обставини навчально-виховного процесу й особистісні параметри всіх його учасників [6]. На думку автора, педагогічні умови забезпечують цілісність навчання та виховання в сучасному інформаційно-освітньому середовищі відповідно до вимог суспільства та запитів ринку праці, передбачають особистий гармонійний розвиток особистості та створюють сприятливі можливості для виявлення її задатків, урахування потреб і формування загальнолюдських і професійно важливих рис, ключових кваліфікацій, загальних і професійних компетенцій. А. Литвин запропонував під час визначення педагогічних умов звер-

тати увагу на: обставини (зміст, методи, технології навчання тощо) та середовище навчального процесу (освітнє, інформаційно-освітнє); позицію педагога щодо організації та управління навчанням; ставлення студента до навчального процесу; спрямованість на особистість студента [6].

На думку Т. Гончаренко, педагогічні умови слід поділити на три групи: організаційно-педагогічні, психолого-педагогічні й дидактичні. До першої групи автор відніс організаційно-педагогічні умови, які визначають обставини взаємодії суб'єктів педагогічної взаємодії, що є результатом цілеспрямованого відбору змісту та методів для успішного досягнення заздалегідь визначеної мети педагогічної діяльності. До другої групи належать психолого-педагогічні умови, які визначають основні заходи й дії, спрямовані на розвиток особистості суб'єктів педагогічного процесу, які сприяють підвищенню загальної ефективності навчальної діяльності. До третьої групи – дидактичні умови, які означають наявність таких обставин, в яких враховано умови навчання, передбачено способи перетворення цих умов у цілі навчання, відібрано й використано елементи, методи, організаційні форми навчання з урахуванням принципів оптимізації [3, с. 105–113].

Отже, розглянуті організаційно-педагогічні умови відповідно до соціального замовлення й змісту професійної діяльності дозволяють спроектувати процес підготовки майбутніх фахівців; психолого-педагогічні умови, згідно з потребами, наявними знаннями, вміннями та навичками студентів, забезпечують їх особистісний розвиток; дидактичні умови уможливають реалізацію спроектованого процесу підготовки за допомогою методів, дидактичних засобів, форм.

Особливої уваги заслуговують праці, в яких викремлено педагогічні умови формування готовності майбутніх менеджерів до міжкультурного діалогу. Зокрема, О. Баглай у дослідженні проблеми формування готовності майбутніх фахівців до міжкультурного спілкування в професійній підготовці визначила такі педагогічні умови: розвиток мотивації та пізнавального інтересу до міжкультурного спілкування майбутніх фахівців у професійній підготовці; забезпечення контекстного характеру викладання професійно-орієнтованих навчальних дисциплін; використання інтерактивних форм та методів навчання для моделювання ситуацій професійної взаємодії й забезпечення рефлексивного аналізу комунікативних можливостей майбутніх фахівців [1, с.11].

Майбутні фахівці мають бути професійно підготовленими до міжкультурного діалогу, швидко вилучати та застосовувати необхідну інформацію з іншомовних джерел, бути спроможними до усного спілкування, до перетворення інформації на спосіб діяльності, до перенесення набутих профе-

сійних знань і способів діяльності в новій комунікативній ситуації, до моделювання, комбінування їх та забезпечення ефективного вирішення справ.

Як зауважує М. Черезова [10], менеджер має володіти комплексом знань і зразків поведінки, націлених на вирішення складних ситуацій міжкультурного спілкування, а також умінь реалізовувати їх на практиці з метою забезпечення ефективної професійної діяльності. Погоджуємося з думкою автора, що в підготовці фахівців велику роль відіграють соціогуманітарні дисципліни; їх вивчення зумовлює обізнаність щодо національно-культурних особливостей різних країн і народів, набуття навичок міжкультурного спілкування, формування толерантності до інших культур. Дослідниця особливо підкреслює, що засвоєння великого обсягу складного та різноманітного матеріалу щодо міжкультурного спілкування потребує застосування в навчально-виховному процесі комунікативно-тренінгових занять. Підтримуємо позицію науковиці, що ділові та рольові ігри, організація проєктної діяльності у формі колективних творчих завдань позитивно впливають на формування в студентів культури спілкування, допомагають розвинути вміння й навички міжкультурного спілкування. Ми також вважаємо, що реалізація різних ролей майбутнього фахівця в професійній діяльності дозволяє підвищити вмотивованість студентів до набуття досвіду спілкування, формує прагнення до самоактуалізації та творчої реалізації в професії.

О. Дішко у своєму дослідженні визначила педагогічні умови, що сприяють досягненню готовності менеджерів до професійної взаємодії з бізнес-партнерами, серед них такі: формування в студентів позитивної мотивації до професійної взаємодії з бізнес-партнерами; трансформація змісту навчальної діяльності студентів у напрямку формування їх готовності до професійної взаємодії з представниками інших країн [4]. Позитивно сприймаємо ідею дослідниці, яка вважала необхідним спрямувати організацію такої підготовки на моделювання ситуацій комунікативної діяльності, що передбачає формування в студентів власної аргументованої позиції, критичного мислення, самостійного поповнення своїх знань, знаходження оперативних і правильних рішень, творчого наукового пошуку в контексті майбутньої професійної діяльності.

Наукові праці (Л. Виготський, А. Маслоу, С. Рубінштейн, Д. Ельконін, В. Андрєєв та ін.) дали змогу констатувати, що необхідною є потреба організації навчання таким чином, щоб воно стимулювало інтерес, бажання учасників педагогічного процесу разом думати й дискутувати, ставити оригінальні питання, формувати нові ідеї, коректно висловлювати різні погляди, толерантно поводитися, виявляти здатність до плідної спів-

праці з «іншими», що дозволить студентам досягти високого рівня підготовки.

Для організації навчальної діяльності в процесі підготовки менеджера необхідно розглянути педагогічні умови, що сприяють розвитку й формуванню творчого потенціалу особистості.

Н. Духаніна серед педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців до міжкультурної комунікації запропонувала організацію творчої співпраці викладача й студентів у навчально-виховному процесі на основі суб'єкт-суб'єктних відносин; така умова реалізується через використання активних форм і методів навчання [5, с. 104]. Дослідження автора підтверджує нашу позицію щодо необхідності організації навчально-творчої діяльності студентів на засадах суб'єкт-суб'єктних відносин.

Проведений аналіз наукової літератури дозволяє установити, що організація педагогічного процесу необхідна для досягнення визначеності системи в зовнішніх і внутрішніх зв'язках і забезпечення стабільності її функціонування в мінливому сучасному середовищі. Теоретичне обґрунтування умов має стосуватися організації творчого педагогічного процесу, що забезпечить активну діяльність усіх його учасників. Функція такої організації полягає в об'єднанні учасників навчальної діяльності для спільної праці та взаємодії, у створенні й удосконаленні взаємозв'язків між компонентами педагогічної системи.

Тож, у даному дослідженні перша педагогічна умова передбачає організацію навчально-творчої діяльності в процесі підготовки майбутніх фахівців до МД. Така умова полягає в проєктуванні педагогічної системи, компоненти якої (цілі, принципи, зміст, методи й організаційні форми навчальної діяльності) спрямовані на становлення суб'єктного потенціалу (мотивації, пізнавальної й комунікативної активності, рефлексивності) учасників педагогічного процесу (викладач – студент), розвиток професійно значущих якостей.

Навчально-творча діяльність потребує управління. У даному дослідженні другою інваріантною педагогічною умовою управління вважаємо управління навчально-творчим процесом підготовки майбутнього менеджера до МД. Ця умова стосується впровадження педагогічної технології, спроектованої на основі концепції поетапного засвоєння професійних знань і формування наукових понять (П. Гальперін [2], Н. Талкоїна [8] та інші), створення творчого середовища під час навчальної та позанавчальної діяльності через проєктування ситуацій спільної продуктивної діяльності суб'єктів педагогічного процесу.

Педагогічна умова спілкування передбачає суб'єкт-суб'єктні відносини учасників педагогічного процесу (викладач – студент; студент – студент), взаємодію на основі рівноправних, гуманістичних і толерантних відносин. Третьою умовою визнача-

ємо діалогізацію педагогічного процесу підготовки майбутніх фахівців до МД.

Висновки. Розгляд теоретико-методологічних засад дав підстави визначити педагогічні умови відповідно до основних векторів підготовки (організації, управління, спілкування), а саме: організація навчально-творчої діяльності в процесі підготовки майбутніх фахівців до МД, управління навчально-творчим процесом підготовки майбутніх менеджерів до МД, діалогізація педагогічного процесу на основі суб'єкт-суб'єктних відносин його учасників.

Відповідно до першої педагогічної умови, організація навчально-творчої діяльності в процесі підготовки майбутніх фахівців до МД передбачає проектування педагогічної системи з урахуванням особливостей їхньої професійної діяльності та визначення її елементів (мети, принципів, змісту, методів, форм, засобів). Реалізація другої педагогічної умови відбувається через запровадження педагогічної технології, що забезпечує поетапне формування досвіду міжкультурного діалогічного спілкування. Третя педагогічна умова реалізується через безпосередню діалогічну взаємодію в процесі виконання практичних завдань професійної діяльності в міжкультурному середовищі. Перспективи подальшої роботи у визначеному напрямі полягають у розгляді моделі реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх менеджерів до міжкультурного діалогу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баглай О.І. Формування готовності майбутніх фахівців міжнародного туризму до міжкультурного спілкування у професійній підготовці: автореф.

дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2013. 22 с.

2. Гальперин П.Я. Психология как объект науки. М.: Изд-во Моск. психол.-социал. ин-та; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2003. 480 с.

3. Гончаренко Т.Є. Роль педагогічних умов у забезпеченні якості професійної підготовки майбутніх інженерів-програмістів у технічному університеті. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2015. № 1. С. 105–113.

4. Дишко О.Л. Формування готовності бакалаврів з туризму до професійної взаємодії зі споживачами туристичних послуг: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Рівне, 2016. 20 с.

5. Духанина Н.М. Педагогические условия: сущность, проблемы, виды и функции. Историко-педагогические исследования. К.: Изд-во НПУ им. М.П. Драгоманова, 2011. Вып. 5. С. 103–105.

6. Литвин А.В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: на допомогу здобувачам наукового ступеня. Львів: СПОЛОМ, 2014. 76 с.

7. Подласый И.П. Педагогика. М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2007. 575 с.

8. Тальзина Н.Ф. Практикум по педагогической психологии: учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. М.: Академия, 2002. 192 с.

9. Философский энциклопедический словарь / гл. ред. Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов. М.: Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с.

10. Черезова М.В. Формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців сфери туризму у навчально-виховному процесі коледжу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Луганськ, 2010. 22 с.